# IJTIMOIY KONFLIKTLAR: MAZMUNI, SABABLARI VA JAMIYATGA TA’SIRI

**Toshev Olmos Nuriddinovich**
IMTI mustaqil tadqiqotchisi

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada ijtimoiy konfliktlarning mazmuni, yuzaga kelish sabablari hamda ularning jamiyatga ko‘rsatadigan ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ijtimoiy konfliktlar jamiyat hayotining ajralmas qismi sifatida ko‘rib chiqilib, ularning ijobiy va salbiy jihatlari yoritiladi. Shuningdek, konfliktlarning vujudga kelishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar — resurslar taqchilligi, manfaatlar to‘qnashuvi, qadriyatlar farqi, kommunikatsiya muammolari va ijtimoiy tengsizlik kabi sabablar tahlil qilinadi. Maqolada konfliktlarning jamiyatdagi barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy munosabatlarga ta’siri ham ochib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, ijtimoiy konfliktlarni to‘g‘ri boshqarish jamiyat rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi asoslab beriladi.

**Kalit so‘zlar:** ijtimoiy konflikt, jamiyat, ijtimoiy munosabatlar, manfaatlar to‘qnashuvi, resurslar taqchilligi, ijtimoiy tengsizlik, qadriyatlar, kommunikatsiya, ijtimoiy barqarorlik, konfliktlarni boshqarish.

**Kirish.** Jamiyat ijtimoiy tizim sifatida turli manfaatlar, qarashlar va ehtiyojlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar majmuasidan iboratdir. Ushbu jarayonda ijtimoiy muvozanat doim ham barqaror bo‘lavermaydi, chunki insonlar va guruhlar o‘rtasida manfaatlar to‘qnashuvi yuzaga kelishi mumkin. Ana shunday to‘qnashuvlar ijtimoiy konfliktlar deb ataladi. Ijtimoiy konfliktlar jamiyat rivojlanishining tabiiy hodisasi bo‘lib, ular ham salbiy, ham ijobiy oqibatlarga ega bo‘lishi mumkin. Jamiyat taraqqiyoti davomida turli xil ijtimoiy jarayonlar yuzaga keladi. Ular orasida ijtimoiy konfliktlar alohida o‘rin tutadi. Ijtimoiy konflikt — bu jamiyatdagi turli guruhlar, shaxslar yoki institutlar o‘rtasidagi manfaatlar, qadriyatlar va qarashlarning to‘qnashuvi natijasida yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy hodisadir.

Zamonaviy jamiyatda konfliktlar tabiiy va muqarrar jarayon sifatida qaraladi. Ular jamiyat rivojiga ham ijobiy, ham salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois ijtimoiy konfliktlarni chuqur o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy konflikt — bu ikki yoki undan ortiq tomonlarning qarama-qarshi manfaatlari, ehtiyojlari va maqsadlari to‘qnashuvi natijasida yuzaga keladigan murakkab ijtimoiy jarayondir. Bu jarayon faqat salbiy hodisa sifatida emas, balki jamiyat rivojiga turtki beruvchi muhim omil sifatida

ham qaraladi. Chunki ayrim hollarda konfliktlar mavjud muammolarni ochib beradi va ularni hal etishga undaydi.

Ijtimoiy konflikt — bu shaxslar, ijtimoiy guruhlar, tashkilotlar yoki butun jamiyat qatlamlari o‘rtasida manfaatlar, qadriyatlar, resurslar yoki hokimiyat uchun yuzaga keladigan qarama-qarshilikdir.

Konfliktlar jamiyatning turli darajalarida namoyon bo‘lishi mumkin:

- shaxslararo konfliktlar
- guruhlararo konfliktlar
- tashkilot ichidagi konfliktlar
- jamiyat miqyosidagi konfliktlar

Ijtimoiy konfliktlar odatda ochiq yoki yashirin shaklda kechadi. Ochiq konfliktlar bevosita qarama-qarshilik, bahs yoki nizolar ko‘rinishida namoyon bo‘lsa, yashirin konfliktlar ichki norozilik, psixologik bosim yoki passiv qarshilik shaklida bo‘ladi.

Ijtimoiy konfliktlarning kelib chiqishiga bir qator omillar sabab bo‘ladi. Eng avvalo, iqtisodiy sabablar muhim o‘rin tutadi. Resurslarning cheklanganligi, daromadlar o‘rtasidagi katta tafovut, iqtisodiy manfaatlarning to‘qnashuvi konfliktlarning yuzaga kelishiga olib keladi. Bundan tashqari, ijtimoiy tengsizlik, turli guruhlar o‘rtasidagi farqlar, status va rollarning mos kelmasligi ham ziddiyatlarni kuchaytiradi. Siyosiy omillar, jumladan, hokimiyat uchun kurash, siyosiy qarashlarning qarama-qarshiligi va boshqaruv tizimidagi kamchiliklar ham konfliktlarning muhim manbai hisoblanadi. Shu bilan birga, madaniy va ma’naviy omillar — qadriyatlar, an’analar, diniy yoki milliy tafovutlar ham ijtimoiy ziddiyatlarning kelib chiqishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Ijtimoiy konfliktlar turli ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Ular shaxslararo, guruhlararo va hatto xalqaro darajada yuzaga kelishi mumkin. Shuningdek, konfliktlar mazmuniga ko‘ra iqtisodiy, siyosiy va madaniy turlarga ajratiladi. Ba’zi konfliktlar ochiq ko‘rinishda namoyon bo‘lsa, boshqalari yashirin tarzda rivojlanadi va ma’lum bir sharoitda keskinlashadi. Bu esa konfliktlarni o‘z vaqtida aniqlash va boshqarishni murakkablashtiradi.

Har qanday ijtimoiy konflikt ma’lum bosqichlarda rivojlanadi. Dastlab ziddiyat yashirin, ya’ni latent bosqichda bo‘ladi. Bu bosqichda tomonlar o‘rtasidagi qarama-qarshilik hali ochiq namoyon bo‘lmaydi. Keyinchalik ziddiyat kuchayib, keskinlashuv bosqichiga o‘tadi. Shundan so‘ng konflikt ochiq tus oladi va tomonlar o‘rtasida to‘qnashuv yuzaga keladi. Nihoyat, konflikt hal etish bosqichiga yetib boradi va muammo turli yo‘llar bilan bartaraf etiladi yoki yumshaydi.

Ijtimoiy konfliktlar jamiyat hayotiga murakkab va ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatadi. Ular bir tomondan ijtimoiy barqarorlikni izdan chiqarishi, iqtisodiy va ma’naviy yo‘qotishlarga olib kelishi mumkin bo‘lsa, boshqa tomondan jamiyat rivojlanishi va yangilanishi uchun turtki vazifasini ham bajaradi. Konfliktlarning salbiy ta’siri eng avvalo jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikning buzilishida namoyon bo‘ladi. Ziddiyatlar kuchaygan sharoitda fuqarolar o‘rtasida ishonchsizlik ortadi, ijtimoiy aloqalar zaiflashadi va jamoaviy birdamlik pasayadi. Bu esa jamiyat ichida bo‘linish, qarama-qarshilik va ijtimoiy keskinlikning kuchayishiga olib keladi.

Shuningdek, ijtimoiy konfliktlar iqtisodiy sohada ham salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Ishlab chiqarish jarayonlari izdan chiqishi, mehnat unumdorligining pasayishi va investitsion muhitning yomonlashuvi kuzatiladi. Natijada jamiyatning umumiy iqtisodiy rivojlanish sur’atlari sekinlashadi. Bundan tashqari, konfliktlar ijtimoiy psixologik muhitga ham ta’sir etib, aholida stress, xavotir va beqarorlik hissini kuchaytiradi. Ba’zi hollarda esa bu holatlar jinoyatchilikning ortishiga va ijtimoiy tartib-intizomning buzilishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Biroq ijtimoiy konfliktlar faqat salbiy hodisa sifatida qaralmaydi. Ular ma’lum darajada ijobiy funksiyaga ham ega bo‘lib, jamiyatdagi mavjud muammolarni ochib beradi va ularni hal qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Konfliktlar natijasida ijtimoiy adolat, tenglik va boshqaruv tizimini takomillashtirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilishi mumkin. Shu ma’noda, konfliktlar jamiyatni rivojlanishga undovchi omil sifatida ham xizmat qiladi. Agar ular to‘g‘ri boshqarilsa va konstruktiv yo‘nalishga yo‘naltirilsa, ijtimoiy tizimning yangilanishi va takomillashuviga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Umuman olganda, ijtimoiy konfliktlarning jamiyatga ta’siri ikki tomonlama xarakterga ega bo‘lib, ularning oqibatlari konfliktni boshqarish darajasi va jamiyatning ijtimoiy institutlari faoliyatiga bevosita bog‘liqdir.

Ijtimoiy konfliktlarni samarali boshqarish zamonaviy jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi. Buning uchun, avvalo, tomonlar o‘rtasida ochiq muloqotni yo‘lga qo‘yish zarur. Muzokaralar olib borish, murosaga kelish, vositachilik (mediatsiya) usullaridan foydalanish konfliktlarni yumshatishda samarali natija beradi. Shu bilan birga, huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash va aholining huquqiy hamda ma’naviy madaniyatini oshirish konfliktlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

**Xulosa.** Xulosa sifatida shuni ta’kidlash joizki, ijtimoiy konfliktlar jamiyat hayotining ajralmas va tabiiy qismi hisoblanadi. Ularni butunlay yo‘q qilishning imkoni yo‘q, chunki jamiyatda manfaatlar, ehtiyojlar va qarashlar xilma-xilligi doimo mavjud bo‘ladi. Biroq konfliktlarni to‘g‘ri anglash, ularning sabablarini chuqur tahlil qilish va oqilona boshqarish orqali ularni ijobiy yo‘nalishga burish mumkin. Ayniqsa, zamonaviy globallashuv sharoitida ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olish, ularni barvaqt aniqlash va samarali hal etish jamiyat barqarorligini ta’minlashning muhim omiliga aylanmoqda.

Shu nuqtai nazardan, konfliktologiya fanini rivojlantirish, yosh avlodda murosaga kelish madaniyatini shakllantirish, ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Faqatgina shunday yondashuv orqali ijtimoiy konfliktlarning salbiy oqibatlarini kamaytirish va ularning ijobiy jihatlaridan samarali foydalanish mumkin. Natijada esa jamiyatda barqarorlik, hamjihatlik va taraqqiyot ta’minlanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Konfliktologiya: uchebnik / pod red. A. S. Karmina. – Izd. 2-ye, ispr. – SPb: Lan, 2000.

2. Lebedeva M. M. Politicheskoye uregulirovaniye konfliktov: podxodi, resheniya, texnologii. – M.: Aspekt Press, 1997.

3. Leonov N. I. Osnovi konfliktologii: uchebnoye posobiye. Ijevsk: Udmurtskiy universitet, 2000.

4. Osnovi konfliktologii / pod red. V. N. Kudryavseva. – M., 1997.

5. Fisher R. Put k soglasiyu, ili Peregovori bez porajeniya / R. Fisher, U. Yuri. – M., 1990.

6. Doych M. Razresheniye konflikta. Konstruktivniye i destruktivniye protsessi // Sotsialno-politicheskiy jurnal. – 1997.– № 1.